

SEDAM

Program povodom obilježavanja
SEDAMDESET godina
Kino kluba Split

14.-27.1.
2023

Galerija Multimedijalnog
kulturnog centra i Kino klub Split,
Dom mladih

DESET

1952
2022

Uvodna riječ

Tonči Kranjčević Batalić i Sunčica Fradelić

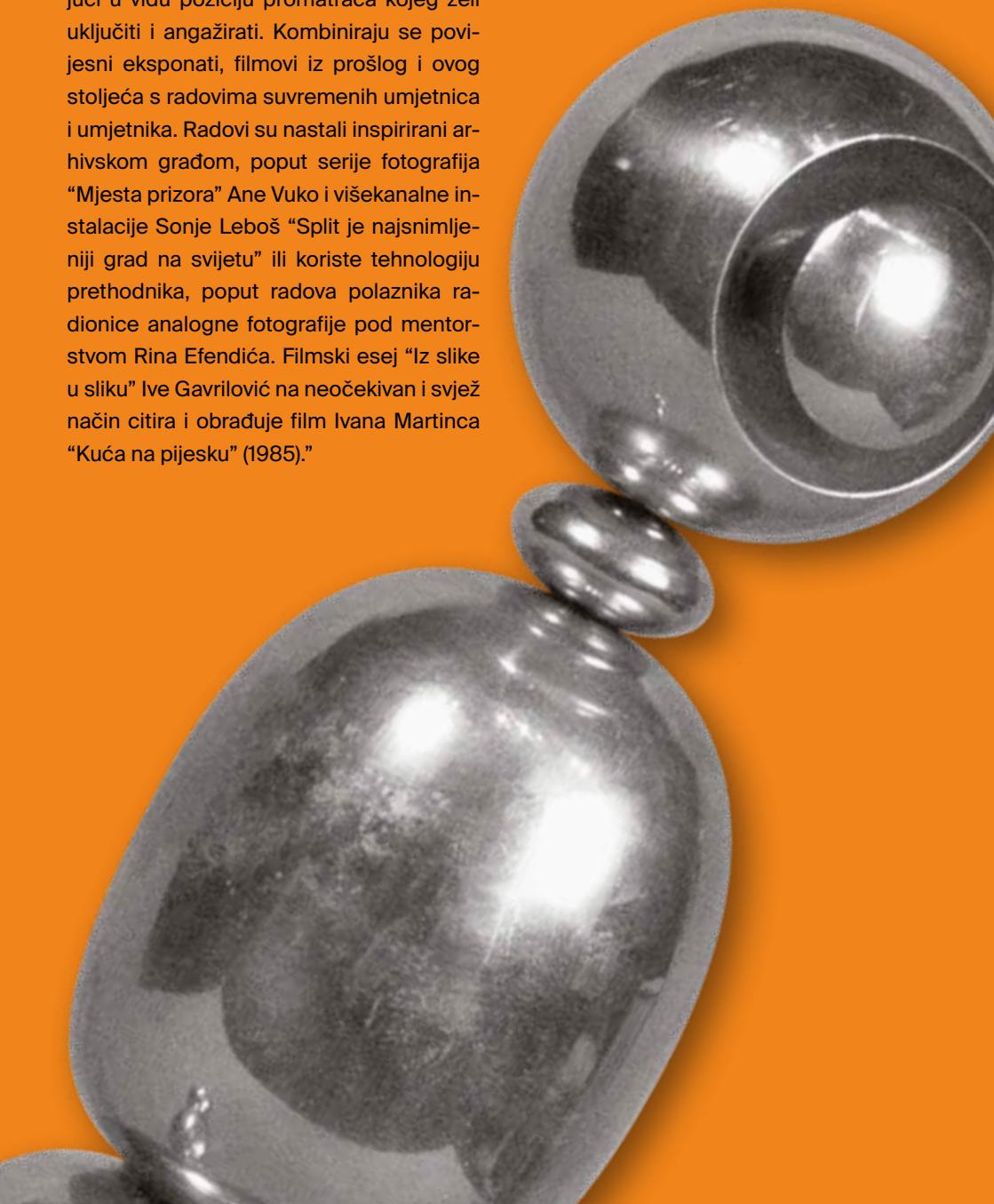
Izložba Sedamdeset proizašla je iz potrebe da povežemo ostavštinu svih generacija kluba na jednom mjestu i u istom vremenu – s osnovnom idejom da nam arhivi znače onoliko koliko žive sada i ovdje, otkrivajući uvijek nove načine za njihovo tumačenje. Pisani dokumenti, fotografije, filmovi, (o)sjećanja i misli utisnuti u različite materijale, sačuvani fragmenti, zalog minulog, pobuđuju maštu stvarajući veze i prolaze u prošlost – prošlost koja je i organski dio sadašnjeg trenutka, no prije svega u aktivnom odnosu s njim.

Susret s tim osebujnim arhivskim materijalima, čija je sistematizacija pokrenuta tek oko 2010. godine, otkriva jednu zanimljivost o samom klubu. Premda vjerojatno najčešće i ne s intencijama izgradnje arhiva, kroz povijest kluba, barem kod nekih pojedinaca, uвijek je postojao poriv za čuvanjem, poriv na kojem se danas temelji arhiv Kino kluba Split. Pred gomilom i raznovrsnošću sačuvanih dokumenata ne možemo se ne pitati: odakle taj poriv? Stvaranje arhiva, kao i godišnjice, eulogije, proslave i dokumente, francuski povjesničar Pierre Nora vidi kao načine konstruiranja društvene memorije, a posebno one koja je ugrožena. Možda iza tog poriva stoji, možda niti jasno artikulirana, svijest o nekoj ugrozi, svijest da klub djeluje negdje na marginama sistema i društva, da njegov opstanak ne garantiraju osnivački akti vladajućih struktura te da, bez obzira na velika imena koja su prošla kroz klub i postignuća koja su tu ostvarena, sjećanje na klub lako može iskliznuti iz dominantne društvene

memorije, osim ukoliko sami ne napravimo nešto po tom pitanju. Pa u tom smislu, i s proslavom sedamdeset godina Kino kluba Split, ukazujemo na djelovanje generacija prije nas.

Međutim, otvaranje arhiva povodom ove obljetnice nije potaknuto potrebom za valorizacijom pojedinih povijesnih trenutaka i/ili postignuća kluba, barem ne isključivo time. Otvaranje arhiva povodom ove obljetnice, ranije spomenuto stupanje u aktivnu vezu s prošlošću, u svojoj osnovi polazi od jedne druge karakteristike arhiva. Jacques Derrida se u knjizi *Mai d'archive* bavio, kao što i sam naslov kaže, bolešću arhiva. Derrida objašnjava kako "arhiv nastaje na mjestu izvornog i strukturnog sloma memorije" te ga dovodi u vezu s Freudovim pojmom nagona za smrću, pojmom uz koji sam Freud veže logiku repeticije, reprodukcije i reinterpretacije. Iz toga možemo iščitati dvoznačnost bolesti arhiva koja s jedne strane uzrokuje traumu u kolektivnoj memoriji političkim isključivanjem nepodobnog, a s druge strane označava destruktivnu moć samog arhiva koji egzistira samo kao repeticija u vanjskom mjestu depoziranja, što memoriju koju želi sačuvati izmješta iz sfere stvarnog, životnog, u sferu mrtvog, arhivskog. Poziv umjetnicima i umjetnicama na reinterpretaciju arhiva oko kojeg se gradi manifestacija obilježavanja sedamdeset godina Kino kluba Split može se gledati i kao suprotstavljanje destruktivnom karakteru arhiva. Želja nam je otvoriti arhiv i predstaviti ga kao rezervorij ideja koje u nekom novom ponavljanju i drugačijoj reprodukciji rezoniraju s današnjim vremenom.

S tim na umu, konstelacija postava prati logiku perioda i cjelina, ali se po potrebi odmiče od njih prema intuitivnim i slobodnijim interpretacijama sadržaja, uvijek imajući u vidu poziciju promatrača kojeg želi uključiti i angažirati. Kombiniraju se povjesni eksponati, filmovi iz prošlog i ovog stoljeća s radovima suvremenih umjetnica i umjetnika. Radovi su nastali inspirirani arhivskom gradom, poput serije fotografija "Mjesta prizora" Ane Vuko i višekanalne instalacije Sonje Leboš "Split je najsniljeđeniji grad na svijetu" ili koriste tehnologiju prethodnika, poput radova polaznika radionice analogne fotografije pod mentorstvom Rina Efendića. Filmski esej "Iz slike u sliku" Ive Gavrilović na neočekivan i svjež način citira i obrađuje film Ivana Martinca "Kuća na pijesku" (1985)."

•

Svečano otvaranje

Galerija Multimedijalnog kulturnog centra,
Dom mlađih
14. siječnja, 19:00

•

Izložba

(umjetnički radovi i arhivski materijali)
Galerija Multimedijalnog kulturnog centra,
Dom mlađih
14. - 27. siječnja, 17:00 - 21:00

•

Projekcije I

Kino klub Split
16. siječanj, 24. siječnja, 18:00 i 20:00

Lordan Zafranović, Koncert (1965), 15'33"
Ivan Martinac, Mrvi dan (1965), 8'33"
Martin Crvelin, Bageri proždiru zemlju
(1967), 5'22"
Vjekoslav Nakić, L'Abandon (1967), 5'32"
Ante Verzotti, Fluorescencije (1967), 4'26"

•

Projekcije II

Kino klub Split
16. siječanj, 24. siječnja, 19:00 i 21:00

Ivan Martinac, Monolog o Splitu (1962), 7'
Vjekoslav Nakić, Poslije potopa (1967), 8'8"
Ante Verzotti, Twist-twist (1962), 3'
Ranko Kursar, Caffe Manon (1967), 9'12"
Dunja Ivanišević, Žemsko (1968), 6'12'

•

Projekcije III

Kino klub Split
18. siječnja, 26. siječnja, 18:00 i 20:00

Dušan Tasić, Aluvij (1977), 24'20"
Branko Karabatić, Tango de la Muerte
(1981), 6'
Zdravko Mustać, Zovem se film (1987), 3'20"
Petar Fradelić, Ovdje smo posve sami
(1987), 11'
Žarko Batinović, Usta puna vode (1989), 12'

•

Projekcije IV

Kino klub Split
19. siječnja, 25. siječnja, 18:00 i 20:00

Tamara Bilankov, AKT (2016), 25'33"
Andrija Mardešić, Nas dva (2015), 27'07"
Rino Barbir, Vojko V - Ne može (2018),
Tonći Gaćina, Turizam! (2016), 50'

•

Projekcija V

Kino klub Split
20. siječnja, 23. siječnja, 18:00 i 20:00

Ivan Martinac, Kuća na pijesku (1985), 82'

•

Performativno predavanje Sonje Leboš

Kino klub Split
27. siječnja, 19:00

•

Izložba fotografija polaznika radionice analogne fotografije pod mentorstvom

Rina Efendića
Kino klub Split
14. - 27. siječnja, 18:00 - 21:00

Filmska instalacija i performativno predavanje

Autorica: **Sonja Leboš**

Split je najsnimljeniji grad na svijetu

“Naznačio sam tada da bi se valjalo pozabaviti tim fenomenom vremena, tom čudnom istinom da su ponekad cijele godine čovjekovog života zastupljene u sjećanju jednim kadrom, a ponekad mu opet jedan sat života znači točno jedan sat u naknadnom proživljavanju”.

Ivan Martinac u „M ART IN AC“, Ranko Munitić, Split 1981 – Zagreb 2011. Zagreb: Hrvatski filmski savez, 2011.

U koliko kadrova su zastupljena desetljeća života jednog grada? Koliko je to sličica u sekundi/minuti/godini/...? Instalacija i performativno predavanje **“Split je najsnimljeniji grad na svijetu”** Sonje Leboš, autorice koja je nedavno doktorirala na temi odnosa grada i filma na primjeru Zagreba, kreću od filmskih razmišljanja Ivana Martinca, arhitekta, filmaša i pjesnika, jedne od ključnih ličnosti druge generacije filmaša splitskog Kino kluba, “mozga” splitske škole kakva nastaje 60-ih godina prošlog stoljeća. Tako “poetski pejzaž” koji instalacija “gradi” od ukupno 32 filma projicira u prostor MKC-a nizove vremensko-prostornih petlji (*loops*) reprezentacija Splita kroz tri desetljeća: počevši od Martinčevog *Monologa o Splitu* (1961/62.) i *Priče* (1963.) Lordana Zafranovića, filmova koji predstavljaju ključ razumijevanja ove strukturalističke instalacije, do kronološki posljednjeg filma u nizu: *Usta puna vode* (1989) Žarka Batinovića. Tražeći svoj oblik u pulsiranju gradskosti Splita 1960-ih koji je tada snažnim filmskim jezikom upisan na kinematografsku mapu Europe (ali i svijeta), preko rasapa (Dušan Tasić) ili suptilne kritike modernističkog narativa (Branko Karabatić) 1970-ih do bajkovite mediteranske melankolije (Petar Fradelić), monitoriranja urbanih psihogeografija (Luka Bezić, Renata Ruić) i intimističkih rakursa kraja socijalističke epohe (Batinović), rad ne propušta ni analizu rodnih odnosa na osi Žemsko-Svijet.

Nizovi fotograma usloženi su u heterogene slikovne liste bliskih kadrova, inspirirane jednako predavanjem o filmskim listama Hrvoja Turkovića kao i ritmičkim

analizama prostora Henrika Lefebvrea. Detalji gradskog eksterijera (česme, dvoredi, riva, trgovi, ulice,...) izmjenjuju se s monadama intimnih interijera kako ih definira Georges Perec (krevet, prozor, balkon,...), tvoreći na (sna)trenjima intimnog i javnog splitske krono-topije svojevrsnu gradsku vizualnu simfoniju socijalističkog Splita, jednog mediteranskog grada druge polovice dugog 20. stoljeća. Minuciozno kronološki formatirana, instalacija je lišena zvuka i dozvoljava uranjanje u prostorno-vremenjske petlje i dijalogiziranje s njima, puštajući tako unutarnje rijeke slika Splita da struje svakim pojedinačnim tijelom i prostorom oko njega. Lišena i prvog, sadržajnog plana, ova filmska instalacija, kroz spajanje fotograma u kronotopski povezane filmske odnose i situacije, teži inicirati bujanje intimnih mnemoničko-topijskih detalja u svakom tijelu koje u njoj boravi.

Za razliku od filmske instalacije koja je poetički slikovni pejzaž, otvoreni rad koji dozvoljava beskonačni niz interpretacija, performativno predavanje autorice razlaže teorijske potke rada, objašnjavajući veze između „etcetera poetika“ slikovnih lista (Umberto Eco), kronotopa Mikhaila Bakhtina i historijskih motiva kompleksnih odnosa grada i filma kao suštinskih modernih fenomena i to na primjeru, kako ga je zvao Martinac, *najsnimljenijeg grada na svijetu*.

Serija fotografija

Autorica: **Ana Vuko**

Mjesta prizora

Prije nego li sam uopće počela razmišljati o realizaciji ovog projekta nametnulo mi se par neizbjegnih pitanja vezanih uz samu prirodu rada. Prvo je bilo najočitije: kako napraviti umjetnički projekt o filmu u mediju fotografije? Razložiti cijeli film u niz statičnih sličica bilo bi besmisленo, kada bi se i izvukle tisuće kadrova iz filma, rezultat ne bi bio ni film ni fotografija. Od najbanalnije definicije filma kao niza pokretnih slika do uvriježenog pojma fotografije pod kojom se u praksi najčešće podrazumijeva jedna slika.

Na taj dio se nadovezalo pitanje: što i kako izabrati kao zajedničku poveznici niza filmova različitih autora i vremena?

I treće: kako sve to povezati? Kako povezati fotografije vezane uz nekoliko filmova u smislu cjelinu?

Na elementarnoj razini, ono što povezuje Kino klub, autore i lokacije filmova kao i mene osobno je grad Split, tako da sam zajednički nazivnik našla u mjestu iz kojeg i sama potječem i kojim sam se već bavila kao fotografskim subjektom.

Kako se dobar dio radnje iz prizora arhivskih filmova odvija na mjestima koja se danas još uvijek mogu razaznati, početna ideja rada bila je pronaći mjesta iz tadašnjih filmova i usporediti ih s današnjim stanjem.

Istraživanje materijala sam provela pregleđavajući digitalizirane filmove iz arhiva Kino kluba, a izbor sam suzila na razdoblje ranijeg arhiva, od šezdesetih do devedesetih godina dvadesetog stoljeća.

U filmovima sam iz prizora uspjela razaznati različite lokacije od kojih su neke dobro poznate nekome tko je iz grada, dok su se na nekim nazirali samo detalji. S ob-

zirom na to da bi količina mjesta koje sam na prepoznala u tim filmovima nadišla mogućnosti ovog rada, morala sam reducirati njihovu količinu, pa sam odlučila da će jedno mjesto predstavljati jedan film.

Zbog ograničenosti epizodičkog pamćenja, ljudski mozak filtrira informacije koje želi sačuvati, dok suviše arhivira. Kao i kod životnih događaja, neko vrijeme nakon gledanja filma, pamte se samo određeni detalji i scene, dok se drugi pohranjuju u podsvijest i potreban je određeni trud da bismo ih se uopće prisjetili. Ovu sposobnost čuvanja i kodiranja informacija iz filma odlučila sam iskoristiti kao alat za pomoć pri izboru prizora koje će koristiti u radu.

Selekciju mjesta sam napravila analizirajući koje su mi se prizori nakon vremenjskog odmaka od gledanja filmova najviše urezali u pamćenje. Na taj način sam nakon što sam pogledala filmove pustila vlastitu (pod)svijest da stvori sjećanje na film i da odabir mjesta bude naizgled nasumičan, a zapravo intuitivan. Epizodno pamćenje pomiješano s vlastitim emocijama i asocijacijama stvorilo je određene slike koje sam mogla svjesno prizvati i vizualizirati, a koje su na specifičan način odredile moje pamćenje prizora i filmova.

Na terenu mi je glavni izazov, uz uobičajene izazove fotografiranja eksterijera poput svjetla i vremenskih uvjeta, bio način na koji će polazišnu memoriju iz filma prebaciti u medij fotografije, posebice s tolikom vremenskim odmakom. Kako mi doslovnost prijenosa materijala nikada nije ni bila opcija, počela sam mijenjati fokus rada sa slike mesta iz filma (kakvom je prikazana i kakvom ju pamtim) na različite

perspektive i poglede na to mjesto.

Kako sam htjela izbjegći čisto "informativni" pristup u vlastitom radu, polazišna pitanja rada promijenila su se iz: "Kako faktoografski izgledaju ova mjesta danas?", na: "Što se promijenilo na mjestima tih prizora?", te napisu: "Kako je to utjecalo na moj pogled na ova mjesta danas?"

Mjesta sam pokušala sagledati iz različitih motrišta, ne samo autora ili protagonista memoriranih prizora, nego i novih pogleda na ta mjesta.

Split se od vremena iz odabranih arhivskih filmova dosta promijenio, pa se promjenio i fokus na stvari koje se danas nalaze na istim mjestima. Dok su neka mjesta ostala gotovo ista, na njima su se promjenili objekti koje ulaze u pogled, nasuprot pogledu iz vremena filma u kojem je nastao. Neka današnja mjesta iz odabranih filmova nisu postojala u tom vremenu, a na nekima se danas nalaze neki drugi objekti. Split je u šezdesetim i sedamdesetim godinama prošlog stoljeća vjerojatno bio u svom najboljem izdanju novourbaniziranog grada s estetski i funkcionalno obilježenom arhitekturom, planski izgrađenom s posebnom pažnjom prema prirodnom okruženju i detaljima gradskog uređenja koje su danas dosta nagrizli tranzicija, kapitalistički simboli i kompetitivni turizam. Kadkada širi pogled na urbani pejzaž zbog vizualnog onečišćenja nalaže pogledu da bježi i potraži neki drugi motiv.

Napisu sam zabilježila ono na što mi je na tim mjestima najviše bježao pogled. Kadkada je kadar približan onome u filmu bio dovoljan, kadkada je odmaknut na pogled iz drugog motrišta. Na nekim foto-

grafijama razmišljala sam o pogledu iz obrnutog gledišta, iz perspektive protagonista scene. Kadkada sam se jednostavno morala odmaknuti malo dalje i u neposrednoj blizini pronaći nešto što će biti vrijedno fotografije, a neke su mi se fotografije jednostavno nametnule i činile kao pravi izbor, bez obzira na prvotnu namjeru.

Shvatila sam kako se u radu nisam bavila samo mjestom, nego i vremenom; načinom na koji se u vremenu alterira sjećanje i načinom na koji se u vremenu alterira mjesto.

Rezultat je reducirana na 11 fotografija koje nisu nužno međusobno povezane u tematsku seriju, već ih povezuje osnovni koncept, kojim se opet vraćam na elementarnu razinu, tj. zajednički nazivnik Kino kluba, njegovih autora, lokacija iz filmova i mene osobno - grad Split.

Mjesta i motivi s fotografijama prepoznatljivi su simboli Splita u današnjem vremenu. Iako mi u procesu rada to nije bila osnovna zamisao, na kraju se ispostavilo tako, čak i na intuitivnoj razini, a očito mi je uz sve navedene faktore bilo i nemoguće od toga pobjeći.

FILMOVI I LOKACIJE

ALUVIJ

Dušan Tasić - Lovrinac, polje S2

BAGERI PROŽDIRU ZEMLJU

Martin Crvelin - Riva - galebovi

CAFFE MANON

Ranko Kursar - Biberon na Željezničkom kolodvoru

ČISTINE

Renata Ruić - izlaz na Pjaku

EKSPROPRIRANI KOMPLEKS

Dušan Tasić - današnji Poljud

FLUORESCENCIJE

Ante Verzotti - vrh Marmontove

L'ABBANDON

Vjekoslav Nakić - okoliš Tunela Dujmovača

MONOLOG O SPLITU

Ivan Martinac - Peristil

OVDJE SMO POSVE SAMI

Petar Fradelić - Autobusna stanica na pazaru

USTA PUNA VODE

Žarko Batinović- Zapadni lukobran

ZRCALO

Luka Bezić- izlaz s Marmontove na rivu

Video esej o filmu Kuća na pijesku (r. Ivan Martinac, 1985.)

Trajanje: 14' 30'', loop projekcija

Autorica: **Iva Gavrilović**

Iz slike u sliku: filmski kardiogram Kuće na pijesku

Prije nego li sam išta pročitala o Martinčevom radu, gledajući njegove filmove vrlo jasno sam osjetila predan odnos prema filmskoj slici i onaj osjećaj filmske istine. Njegovo djelovanje kroz kinoklubove predstavlja velik značaj za mene jer sam i sama dio kinokluba (Zagreb) i smatram kako su takva mjesta izuzetno plodna za stvaranje koje teži iskrenom istraživanju filmskog medija i samog autora. Martinca kao autora koji je pomno promišljao o filmu gledam kao važnu podršku i motivaciju i stoga je bilo nužno da se pozabavim njegovim radom.

Film Kuća na pijesku je iznimno autorsko djelo koje svakim gledanjem produbljuje svoje značenje te zahtijeva minuciozno gledanje kadrova i samih sličica i zato sam se odlučila za audiovizualnu analizu filma u obliku video eseja.

Analiza se temelji na već napisanim tekstovima o Martincu koji su bili poticaj za osobnu autorskiju analizu uz zadaću da pridonesem nešto novo u gledanju samog filma. Radeći video esej imala sam na umu i autore koje je Martinac spominjao kao svoje utjecaje, koji su slikom težili postići "transcendentalno" iskustvo (Ozu, Dreyer, Bresson). Prizivom na njihove filmove i stilске odlike, esej upućuje na Martinčev film kao slojevit materijal za gledanje i daljnje istraživanje.

Prizivom na djela Michelangela Antonionija, koji je stvarao svoja najveća djela u vrijeme kada je i Martinac djelovao, povlačim paralelu između nevjerojatnog izvora domaćeg autorskog filma i svjetske kinematografije .

Izmjene "toplih" i "hladnih" kadrova, "pulsiranje" i "disanje" filma bile su glavne

idejne misli video eseja koje su poslužile za konceptualniji pristup formi. Kada bi se sve sličice u video eseju smanjile i poredale u redove dobio bi se vizualni "kardiogram". Ono što se osjeti u Kući na pijesku.

Iz svjetla u tamu. I tako u krug.

Piše: Duje Jakovčević

Sabor alternativnog filma (1977 - 1987)

Sabor alternativnog filma u Splitu
Réunion du film alternatif à Split
Meeting of alternative film in Split
Split, 18.-21. 11. 1982

• kino klub split 58000 split I. I. ribara 29 tel. 058 / 510-022 •

design - golub

U gradu naglašene stoljetne kulturne tradicije poput Splita često se događa da dinamične i moderne pojave u njegovu životu ostanu nepravdedno zasjenjene. Jedna je od takvih pojava i Kino klub Split – osnovan 1952. godine, u znaku tada aktualne parole „Tehnika narodu“ koja je podjednako sažimala i usiljenu herojsku pozu prvih godina poratnog režima, ali i njegove iskrene modernizacijske i prosvjetiteljske namjere. Kako su političke i društvene prilike s vremenom postajale sve toplije, tako je i kultura kino-amaterizma koju su diljem bivše Jugoslavije promicala i razvijala slična udruženja postala kreativno igralište u najboljem smislu riječi, živahno mrjestilište moderne alternative u socijalističkom društvu i unutar njega. Značaj i domašaj Kino Kluba Split u splitskoj, hrvatskoj i jugoslavenskoj kulturi ne može se podcijeniti kada se imaju u vidu imena kao što su nezabilazni Lordan Zafranović, Ivan Martinac i Ante Verzotti, njegovi najslavniji i najvažniji predstavnici 1960-ih; nešto kasnije i bliže našem vremenu, 1980-ih pod njegovim će se imenom istaći autori poput Borisa Poljaka, Petra Fradelića ili Zdravka Mustaća. Ipak, ova priča počinje od onoga naraštaja koji se poput mosta pružio između jednih i drugih – navedimo samo Dušana Tasića, Ivice Bošnjaka ili Branka Karabatića. U desetljeću u kojem je društveni poredak čije je čedo bila kultura kino-klubova doživio svoje zlatno doba, oni su naslijedovali društveni prostor alternativne kulture kojeg su izborili i afirmirali njihovi prethodnici te u njemu okupili široki spektar novih autora. Ovo je priča upravo o tom trenutku u povijesti Kino-kluba Split koji će svojim doduše

nije presudno odredio razdoblje pred njim, ali mu je davao nijanse i tonovi bez kojih bi ono bilo znatno siromašnije.

Ono što će postati poznato kao Sabor alternativnog filma zapravo je začeto u Tasićevu krugu povodom obilježavanja 25. godišnjice postojanja i djelovanja Kino kluba Split. Zamisao će, međutim, odmah nadrasti zadane okvire i razvijat će se u tri smjera. Kao prvo, umjesto puke retrospektive autora Kino kluba Split novopokrenuta manifestacija prerast će u cijelovitu smotru ne samo alternativne filmske scene u tadašnjoj Jugoslaviji, nego i njezine alternativne kulture općenito – sasvim ravnopravno uz pulski MAFAF, zagrebački GEFF ili beogradске alternative. Autorske ličnosti u rasponu od neizostavnog trojca Zafranović-Verzotti-Martinac preko njihovih nasljednika Borisa Poljaka i Zdravka Mustaća do takvih imena kao što su Želimir Žilnik, Karpo Godina ili Tomislav Gotovac bit će tih godina redovitim sudionicima Sabora alternativnog filma i, što je možda i najvažnije, u tome tada neće biti ništa neobično. A ne smije se zaboraviti kako se sve to odvijalo i u jednom širem kontekstu europske kulture, s retrospektivama i sudjelovanjem takvih autora kao što su bili Zoltan Huszarik ili Wojciech Bruszewski. Drugi dio programa Sabora alternativnog filma bit će, osim toga, posvećen predstavljanju svjetski relevantnih kino-autora u rasponu od u to vrijeme proslavljenih nositelja bliske alternativne poetike poput Wima Wendersa do sasvim srednjostručkog Stevena Spielberga. Konačno, svojevrstan vrhunac Sabora bit će rasprave njegovih sudionika na okruglim stolovima na kojima se teore-

tiziranje isprepleće s ludičnošću.

Koliko god da je Sabor alternativnog filma dao splitskoj, hrvatskoj i ondašnjoj jugoslavenskoj kulturi – a dao je bez sumnje mnogo – ostaje dojam da je ipak mogao dati još i više. Na neki način, zvijezde mu nisu bile sklone: ambiciozno osmišljen program po prvi će se puta sudariti s njemu nesklonom društvenom stvarnošću kada će ga 1980. zasjeniti vijest o Titovoj smrti. Nikakvog neposrednog prekida neće biti, no bio je to znak da vrijeme poleta naše mladosti započinje ići prema svojem kraju. Započela je opća društvena i ekonomska kriza 1980-ih s njezinim stabilizacijskim sivilom i neuspjehom: Sabor alternativnog filma nastavit će se uredno održavati i zadržat će svoju visoku razinu, no to će sada ostvarivati prije usprkos nego zahvaljujući društvenim uvjetima unutar kojih je sada postojao. Simbolično, Sabor će se utrnuti zajedno s onim društvom koje je i omogućilo njegov nastanak. Posljednji put će se održati 1987. godine; nekadašnje zaigrane i dovitljive rasprave zamijenit će gotovo bizarne svađe njegovih sudionik, a splitski će novinar Ante Kuštare u Slobodnoj Dalmaciji s jetkom ironijom pisati o potrebi egzorcizma nad svim time i postaviti retoričko pitanje o potrebi daljnog održavanja. Ispostavit će se da je tu zapravo bio kraj. To su bili tonovi u kojima je okončan jubilarni 10. Sabor alternativnog filma; sve što je nikad održani 11. Sabor ostavio iza sebe tek je jedan programski nacrt koji još i danas čami u arhivu Kino kluba Split i, kako se naposljetku pokazalo, tu je bio kraj.

No nema razloga osvrati se na Sabor i njegovih deset godina u tako pe-

simističnom tonu. On i njegovi organizatori otkrili su svijet jednoj lokalnoj kulturi; nakon što je Saboru vrijeme isteklo, svijet će otkriti njih – od Zafranovića i njegova novog egzila u Pragu do Milča Mančevskog, jednog gotovo uzgrednog sudionika splitske filmske manifestacije koji će se pred svjetskom javnošću nakon toga ukazati 1994. godine ovjenčan Zlatnim lavom i nominacijom za Oscara. Takvi će slučajevi biti najbolja potvrda visoke razine one kulturne scene čiji je Sabor alternativnog filma bio sastavni dio i ponajviše dokaz njezine svjetskosti. Kino klub Split u međuvremenu će se nakon krize i sloma ponovno s uspjehom osoviti na noge; u novom društvu u kojem i danas živimo on možda neće dosegnuti ulogu koju je imao u vrijeme sad već davnih 1960-ih, 1970-ih i 1980-ih. No zato će očuvati svoju ulogu kao zapećak zdravog razuma – kako je legendarni Igor Mandić jednom prozvao autore splitskog Crvenog peristila – u kojem novi epigoni moderne i avangardne svjetske tokove i dalje prenosi u našu sredinu te oko njih izgrađuje i okuplja nove filmske stvaraoci i novu filmsku publiku. Upravo ova najniža i najizravnija razina ona je koja je najživotnija i ona koja čini razliku; no baština Sabora alternativnog filma danas živi i na jednoj višoj razini. Jer upravo na njegovom mjestu danas stoji Split Film Festival. Sve ono što je nekada postojalo kao veliki, sistemski narativ, tako postoji i danas – no danas kao jedan od mnogih malih narativa. Modernu historijsku avangardu u međuvremenu sve više i više zamjenjuje postmoderna kulturna industrija; pa ipak, brazde koje su u našem kulturnom životu iza sebe ostavili za-

činjavci i pregaoci Kino kluba Split i Sabora alternativnog filma nisu i neće biti puste. A baš u tome njihov je najveći uspjeh.

Piše: **Natasha Kadin** o filmu Dunje Ivanišević "Žemsko"

Stand by Her

U Splitu kad kažemo „žemsko“, mislimo na nešto više od same odrednice roda, odnosno spola. Mislimo na samosvjesnu, sposobnu, prekrasnu ženu koja pršti energijom i koja se ne libi pokazati da je slobodna u svakom pogledu te da je u stanju napraviti velike stvari u lokalnom i globalnom kontekstu koji je oduvijek bio „svijet muškaraca“.

Za Dunju Ivanišević i njen jedini autorski eksperimentalni film „Žemsko“ napravljen u sklopu Kino kluba Split legendarne 1968. godine čula sam relativno kasno, tek nakon školovanja kad sam sama krenula istraživati gradu i utjecaje na feminističku umjetnost današnjice za potrebe velike međunarodne izložbe „Država u krevetu“, koju sam s polaznicama organizirala 2014. godine kao rezultat tada novoosnovanog kolegija „Feminizmi i društvene promjene u suvremenim umjetničkim praksama“. Ispostaviti će se da je to bila jedina godina održavanja tog kolegija, a održavao se na Sveučilištu u Splitu kao dio međunarodnog programa PATTERNS LECTURES, odobren samo zato što je dobio financijsku donaciju u vrlo kompetitivnom međunarodnom okruženju, a Umjetnička akademija u Splitu onda ga nije mogla odbiti, ali ga nije ni htjela. Bio im je „prepolitičan“ pa ga nisu htjeli staviti unutar svog kurikuluma niti kao izborni kolegij, nego su ga digli na razinu Sveučilišta u Splitu kao svojevrsni „fakultativni kolegij“. Time su nemajerno otvorili mogućnost svim studentima_cama Sveučilišta u Splitu da ga pohađaju, a kasnije će se ispostaviti da nije bilo ni načina da studentice dobiju obećane ECTS bodove za sudjelovanje na kolegiju, kao ni da ga je

tadašnje vodstvo Sveučilišta u Splitu planiralo nastaviti održavati nakon isteka finansijske donacije, ali svi koji su sudjelovali dobili su mnogo, a nekolicina studentica nastavila se profesionalno baviti suvremenim feminističkim praksama, što znači neizmjerno više od ECTS bodova.

No, vratimo se na Dunju. Oduvijek sam je zvala samo Dunja, jer jedna je Dunja, barem meni. Kad sam prvi put pogledala njen petominutni eksperimentalni film „Žemsko“, bila sam iznenadena zrelošću mlade djevojke (u trenutku snimanja filma imala je samo 26 godina) da i tehnički, ali i idejno napravi tako snažan i jasan, kompletan i zaokružen umjetnički rad. „Žemsko“ je u središte pozornosti stavio žensko tijelo i energiju; tjelesne, ali i erotske žudnje raspojasane i životne mladosti, ritam i svojevrsno buđenje energije koje je toliko u skladu s tim dobom, globalno gledajući. Taj film dokazuje nam da je Split u tom trenutku zaista išao ukorak sa zbivanjima u svijetu.

Dunja je, kako bi dobila svega nekoliko metara 8mm filmske vrpce, a time „povjerenje“ muške svite koja je tada vodila Kino klub Split, morala proći filmsku školu takozvane „prve autorske“ generacije Kino kluba Split, koju su uz I. Martinca i L. Zafra-novića, činili R. Kursar, V. Nakić, A. Pivčević i A. Verzotti, sve danas poznata imena koja su kasnije ostvarila zavidne filmske karijere. Zašto Dunja nije ostvarila filmsku karijeru, odnosno zašto se nije profesionalno posvetila upravo filmu kada je njen privjenac bio ovako „svicki“?

Zato što je bio sakriven i proveo je velikih, za Dunju zaista životno krucijalnih, devetnaest godina neprikazan javnosti.

Uvjerite me kako se ovo dogodilo slučajno.

Kada je „Žemsko“ prvi put javno prikazan na 10. Saboru alternativnog filma u Splitu 1987. godine u okruženju novih filmova, vidjelo se kako pripada nekom posve drugom vremenu, ali i kako je po samosvjesnom izričaju bliskom feminističkoj estetici vrlo vrijedan i bezrazložno (zap) ostavljen uradak.

Na moju sreću ili nesreću, Dunju sam imala priliku i osobno upoznati, i to neposredno prije njezine smrti, dakle u zalazu njenog života, ali još uvijek vrlo lucidnu i životnu. Naime, kad smo radili na spomenutoj izložbi, „Država u krevetu“, željela sam u sklopu dodatnog programa u Galeriji umjetnina Split prikazati njen film i napraviti razgovor s Dunjom te sam saznala kako je svoj životni vijek provela kao profesorica povijesti i kako još uvijek živi na splitskom Mertojaku. Uz pomoć profesorice Sandre Sterle uspjeli smo je kontaktirati i pozvala nas je u svoj stan na razgovor te nam je dozvolila da razgovor i snimamo.

Naša tročlana ženska delegacija; Sandra Sterle kao osoba koju je Dunja već poznавала, Tihana Mandušić kao snimateljica i ja uputile smo se kod Dunje. Dočekala nas je vrlo živahna gospođa u godinama, s nepresušnim pričama iz razdoblja snimanja filma i svime što se tada događalo oko Kino kluba Split, u stanu koji je izgledao kao svojevrstan muzej tog doba. Dunja je čuvala sve memorabilije, od scenarija danas velikih filmaša s kojima je tada dijelila život i velike planove o umjetnosti, do fotografija iz mladosti, ali i trivijalnih predmeta koji su je podsjećali na ona vremena, događaje i ljude.

Nakon višesatnog razgovora otišla sam

u suzama. Dunja je ljubazno odbila javno se pojaviti na razgovoru iako je bila iskreno ganuta što smo je pozvali i što smo je se uopće sjetili, ali već tada je bila slabo pokretna i nije se htjela pojavljivati u javnosti, nenaviknuta na javne razgovore s njom i o njoj. Nakon tog dana dala sam sebi obećanje kako ću napraviti film o Dunji i o svim Dunjama u našem okruženju koje su bile nepravedno gurnute u sjenu i u zaborav. Pokušala sam prijaviti dugometražni dokumentarni film, jer sam imala više sati snimljenog razgovora s njom, i jer među nama ima još mnogo Dunja, međutim te 2014. godine, kad je Dunja umrla, donatori nisu smatrali kako je takav film nešto što bi trebalo finansijski podržati.

Jesam li odustala? Nisam i neću. Ne mojte ni vi. I danas u našim bliskim okoliniama živi barem jedna Dunja. Prepoznajte je. Prepoznajte ju i u sebi. Završit ću s pjesmom koju je Dunja iskoristila u svom filmu: Stand By Me. Stanite uz nju. Toliko joj dugujemo.

impressum

Umjetnice: Sonja Leboš, Ana Vuko, Iva Gavrilović, Diana Jelavić - Čišić, Lucija Tudić, Tina Ljubenkov, Dragutin Andrić, Kristijan Medur, Toma Bedalov, Mirela Grgić

Kustosi: Sunčica Fradelić, Tonči Kranjčević Batalić

Suradnici: Boris Poljak, Rino Efendić, Ivan Perić, Duje Jakovčević, Natasha Kadin, Ana Čukušić, Jakov Leskur, Tanja Minarik, Dragan Đokić, Igor Lušić, Franko Sardelić, Kolincac, Andrea Remetin, Ena Rudan, Lara Avramovski, Anamarija Bogdan, Dragana Milas, Dragutin Andrić, Tihana Mandušić

Dizajn: Hrvoje Hiršl

Lektura: Katarina Duplančić

Donatori: Grad Split, Hrvatski audiovizualni centar, Ministarstvo kulture i medija, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Zaklada "Kultura nova"

Partneri: Multimedijalni kulturni centar Split, Hiperprodukcija, Udruga za interdisciplinarna i interkulturna istraživanja (UIII)

Zahvale: Galerija umjetnina Split, Platforma Doma mladih, Studio Baranda

Produkcija: Kino klub Split, 2023.

Kino klub Split
Ulica slobode 28
21 000 Split

tel. 021 - 542 425
info@kinoklubsplit.hr
kinoklubsplit.hr

Program Sedamdeset je financiran sredstvima Grada Splita, Hrvatskog audiovizualnog centra i Ministarstva kulture i medija. Suradnici na programu su Multimedijalni kulturni centar Split i Hipermehdija. Instalacija i performativno predavanje Sonje Leboš nastaju u suradnji s Udrugom za interdisciplinarna i interkulturnala istraživanja (UILL), čiji rad podržavaju Zaklada „Kultura nova“ i Grad Zagreb – Ured za kulturu, međugradsku i međunarodnu suradnju i civilno društvo. Zahvaljujemo Galeriji umjetnina Split i Platformi Doma mladih za tehničku podršku. Rad Kino kluba Split finansiraju Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva i Zaklada „Kultura nova“.

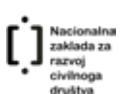
Mišljenja izražena u ovoj publikaciji isključivo odražavaju mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta donatora.

Hrvatski
audiovizualni
centar
Croatian Audiovisual Centre

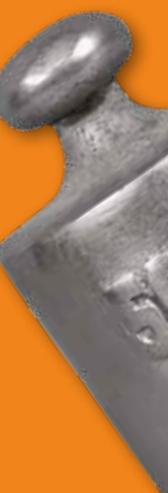
Zaklada
Kultura nova

1952

KINO
KLUB
SPLIT

2022